

Pomhaj Bóh

Časopis ewangelskich Serbow

Budyšin, junij 1989

6. čisło · ISSN 0032-4132 · Lětnik 39

SERBSKÍ · CYRKWINSKÍ · DŽEŇ

43. serbski cyrkwinski džen – 17. a 18. junija w Rakecach

Lubi Serbja!

Hišo dwojce je so cyrkwinski džen wotměwał w Rakecach: 1954 a 1974 zhromadźichu so ewangelscy Serbja w tutej wosadze na kromje serbskeje hole na wjeršk swojeho cyrkwinskeho žiwjenja. Po 15 lětach chcemy so lětsa zaso podać na cyrkwinski džen do Rakec. Hesło, pod kotrymž chcemy so schadźować, steji pola profeta Hozea (10,12):

Worajće nowu rolu!

Myslimy při tym na to, zo plačachu Serbja zdawna jako konserwatiwny lud, kotryž wisa zasakle na dobrych počinkach swojich wótcow. Dalokož su tute tradicije dobre, je bjezdweła prawje, zo so jich dzeržimy, ale nowe časy sej težžadaja nowe formy wosadneho a serbskeho džěla. Profet Hozea nas napomina, zo njewostanjemy stejo při tym starym, kotraž je nam tak lubo, ale zo so přiwobroćimy nowej roli.

Runje Rakečanska wosada je w zańdženych lětach wjele noweho wupruwowala a do skutka stajila. Tež tamniša serbska wosada je w zańdženych lětach wotučila k nowemu žiwjenju. A tak chcemy tež na lětušim Serbskim cyrkwinskim dnju wšelake nowe formy wupruwować. Přeni króć změjemy forum z 1. sekretarom Domowiny, Jurjom Grósom. Nowe budže tež, zo změjemy w cyrkwi wustajeńcu z twórbami mlodeje wuměłče Anety Kannenbergoweje z Barta. A nowe budže tež, zo přijědže Serbska redakcija rozhlosa na cyrkwinski džen.

Busy do Rakec jědu (po zymskim planje)

sobotu: 12.15 a 13.35 hodž. z Budyšina a 12.55 hodž. z Wojerec

njedzelu: 9.25 hodž. z Budyšina a 9.00 hodž. z Wojerec.

Program Serbskeho cyrkwinskeho dnja

Sobotu, 17. junija

14.00 hodž. wotewrjenje cyrkwinskeho dnja w cyrkwi, zdobom wotewrjenje wustajeńcy z twórbami Anety Kannenbergoweje

14.30 hodž. kofej we farskej bróžni

15.00 hodž. forum z Jurjom Grósom, 1. sekretarom Zwjazkoweho předsydstwa Domowiny
„Noweho w poměrje mjez Domowinu a cyrkwu“

Njedzelu, 18. junija

10.00 hodž. swjédzenske kemše z Božim wotkazanjom

woltarna služba: farar Jan Lazar

prědowanje: farar Jan Malink

postrowy našich hosći a paralelnje kemše za džěci

12.00 hodž. wobjedowa přestawka

13.30 hodž. hlowna zhromadźizna w cyrkwi z wjele spěwami a wšelakimi krótkimi přinoškami. Serbski rozhlós natoči zhromadźiznu. Mjeztym: kofejowa přestawka.

16.00 hodž. zakončenje cyrkwinskeho dnja

Prijědźće w bohatej ličbje do Rakec! Bóh Knjez njech nam žohnuje lětuši Serbski cyrkwinski džen.

Jan Lazar
wosadny farar

Jan Malink
předsyda

Bože słowo za nas

Bóle so sluša Boha postuchać dyžli čłowjekow Jap. skutki 5.29

Naše měsacowe hrono klinči tak prawje cyrkwinske, z wysokeje klětki wosadnych do swědomja rěcane: My so dyrbymy Boha wyše wšeho boječ, jeho lubować a so jemu dowěrić. A tola wěmy, zo so lud politiskich mocow bóle boji hač Boha. Tak bě to w zańdženych časach a tak je to džensa. Boha wyše wšeho so boječ, to njeběše za Pětra sada teologiskeje wědomosće, ale wutrobneje pobožnosće.

Pětr a Jan džěstaj raz wosrjedz popołdnja horje do templa. Wšědnje tam sadzachu před tak mjenowane „rjane durje“ chromeho muža, kotryž bě wot naroda sem hižom bědny. Kaž wšitkich tak tež wučomnikow wo smilny dar prošese. Wonaj wšak proserjej žane pjenjezy dać njemóžešaj. Tuž praješe Pětr: Slěbro a zlotu nimam, štož pak mam, to ći dam: W mjenje Jezom Chrysta Nacaretskeho postań a chodź! Pětr chromeho za prawu ruku přimny a sčahny jeho horje, zo wjesoly stany a skakajo Boha chwaleše.

Mudrym ludžom našeho časa njecha so wěrić, zo je so džiw tehdom wopravdže stał. Hdyž pak ja kedźbliwje čitam,

Bóle so slúša Boha poslušajae dyžli čłowjekom.

kak je podawk na lud skutkował, sym přeswědčeny, zo je grjekski lékar Lukaš, kotryž je 3. scénje (scénje swj. Lukaša) a Japoštołske skutki swědomiče zestaja, spuščomne rozprawy za swojej knize wužiwał. Pobožni, kotřiž běchu tam před templom tole nazhonili, drje z wustrowjenym hromadže Boha chwalachu, běchu pak tež ze strachom napjeljeni. Runje tak by so tež nam što, hdy bychmy nadobo swogeho susoda stroweho wuhladali, kotrehož hač dotal přes lét-džesatki choreho znajachmy.

Wustrowjeni bě wot Pétra wjace dóstał, hač by sebi hdy nadžijeć móhł. Džakowny dđeržeše so k wučomnikomaj. Hdyž tući tři do templa přińdžechu, bě to wězo wulka sensacija za wšón lud. Pétr so wobaraše, zo njebychu jeho chwaili a česćili, ale Boha sameho. Wón tutu skladnosć wulkeje kedžbliweje zhromadžizny wužiwaše, zo by jim Jězusa z Nacareta jako Božeho Swjateho, jako Božeho Syna připowědał a to na dosć chroběle wašnje: Wy, Jerusalemscy ludžo, wy sće toho zapřeli, kotrehož bě njebjeski Wóte k našemu wumóženju nam posłał. Wy sće za mordarja romskeho zastojnika prosyli a sće sebi smjerc njewinowateho Jězusa z Nacareta žadali. Wy sće knjeza žiwjenja morili, ale Bóh je jeho z mortwych zbudził. Toho smy my swědkojo. Tohodla pokućejeće so a wobroćeće so, zo bychy waše hrěchi wam wodate byle.

Zo so tajke jasne, wótre pokutne předowanje měšnikam a Saducejskim lubić njebudže, je Pétr doprědka wědžec dyr-bjał. Jemu džěše wo zbožnosć židowskeho luda, za kotryž je Jězusa tež na křižu wumřel, hdyž je mřějo prosyl: Wóte, wodaž jim, přetož njewědža, što činja. Zo by ludej hórku, ale nuznu wěrnosć prajił, zo by jón ze smjercě na puč zbožneho žiwjenja wołał, so čłowjekow njeboješe.

Njezabudžmy, kak je tam Pétr w templu zmužiče předował. Wón njeje so wo swoje žiwjenje bojał. Jemu njeodžěše wo zahority přiklesk luda, kotryž by sebi nětkle po wustrowjenju bédneho lochce dobyć móhł. Jemu bě styskno, zo zaslepjeny lud přeco hišće swój wulki hrěch, kiž bě na Jězusu skućil, njedowidžěše. Swojemu zhubjenemu ludej zbožny ewangeliž Bože lubosće připowědać, to běše jeho nadawk. Jenož w Jězusem mjenje je wumóženje. Jenož z Jězusem móžemy stroštnje do přichoda kročić. — My wjele mjez sobu mudrujemy a so staramy wo to a druhe. My widžimy jasne strachi, kotrež blišemu a našej cylej wokoliny hroža, a mamy při tym tu a tamnu dobrou radu, swarimy na toho a tamneho, hóršimy so na to a druhe. Skónčnje pak je zmužite slowo nuzne: Chrystus je naše wu-

moženje. Čehodla so takle jasne nje-wuznawamy? Dokelž so čłowjekow bo-jimy — jich wusměšowanja. Bóh je cyrkwi prikazał, je nam křesćanam prikazał, zo bychmy Jězusem swědkojo byli. Smy w prawej bohobojnosći tajcy swědkojo?

Zamjerzana templowa a měšćanska wyšnosć zaja wučomnikow, a zwolachu nazajtra zhromadžiznu přeciwo nimaj. A zaso wužiwaše Pétr skladnosć, zo by jim Jězusa Chrystusa předował: Wy chceće naju zasudzić dobroty dla, kotruž smój w Jězusem mjenje bédnemu wopokazałoj, kotrehož sće wy křižowali, ale Bóh je jeho z mortwych zbudził. Wy sće Jězusa křižowali, wy sće jeho za-čisnyli, kotryž je nětko rōžkny kamjeń wumóženja. Přetož w žanym druhim njeje zbožnosć, tež njeje žane druhe mjeno pod njebjom čłowjekam date, w kotrymž móhli zbožni być.

Zhromadžizna so spodžywaše, zo móžešaj jednoraj, njewučenaj mužej před sudnistwom takle zmužiče, jasne a z poňym přeswědčenjom rěčeć. Sudnistwo běše bjez rady. Što činić? Najlěpje, hdyž so wšitko w měrje stanje. Zakažmy jimaj surowje, zo njebyšaj ženje wjace wo Jězuse žanomu čłowjekej nič nje-prajiłoj. Z tajkim wusudom móžešaj japoštołaj poprawom spokojom być. My znajmjeńša bychmy wodychnyli, zo je so strašna situacija tak lahodnje skončila. Cyle hinak pak wonaj: Sudžće sami, hač by derje było, hdy bychmój was bóle poslušajoj hač Boha. Mój dyrbi-moj wo tym rěčeć, štož smój widžajoj a slyšajoj. Bóh je Jězusa za Wumóžnika do swěta posłał, a mój dyrbi-moj tule zbožnu powěsć připowědać. To wy namaj njemóžće zakazać.

Što chychu sudnicy činić? Jimaj drje hrozachu, ale čwělowač jeju njemóžachu, přetož wšitkón lud chwaleše Boha za wšo, štož bě so stało. Wot sudnikow pušćenaj džěšaj hnydom zaso do templa, zo byšaj dale swěru Jězusa předowałoj. Čitajće sami w Japoštołskich

skutkach 4,23–33: Z wulkej mocu dawachu japoštołjo swědčenje wo horjestaću Knjeza Jězusa, a wulka hnada běše nad nimi.

Zaso jeju zajachu a čisnychu jeju do jastwa, ale w nocy so jimaj durje jastwa wotewrěchu, ale wonaj nječeknyšaj, zo byšaj swoje žiwjenje sebi wuchowajoj, ale džěšaj zaso do templa, zo byšaj tam lud wučijoj. Znowa jeju wlečechu před sudnistwo. Tam so jimaj kruće porokuje: Njejsmy wamaj twjerdže zakazali, zo byšaj njewučijoj w Jězusem mjenje? Wój chćetaj Jězusem krej na nas přinjesć. To je zawěrnje strašna wobskóržba. Wučomnikomaj hrožeše smjerc. Što budže Pétr činić? Budže wón dale móc swěrný wostać jako předar ewangeliija? Jeho wotmołwa je poľna pobožneho, dobyćerskeho blyšća: **Bóle so slúša Boha poslušajae dyžli čłowjekow.** Při tym so Pétr nječuje jako rjek abo zmužity rewolucionar. Wón nochcyše ničto druhi być hač Bohu poslušny swědk. Bóh je swogeho Syna posłał, zo by nas ze swogej smjercě a zrowastanjenjom wumóhł wot hrěcha a zatamnstwa. Tole ludej připowědać njebě Pétrej čěžke břemjo, ale radostny, zbožny nadawk.

Gamaliel napominaše zhromadžiznu: Dajće jimaj pokoj a pušćće jeju. Přetož je-li ta rada abo tón skutk wot čłowjekow, da zahinje. Je-li pak wot Boha, njebudžeće wy to kazyć móc, zo nje-byšće so Bohu přeciwjeli. Sudnistwo schwali rěč pismawučeneho Gamaliela. Japoštołow drje k smjercí njezasudžichu, ale jeju šwikachu a jeju pušćichu, jimaj znowa kruće zakazujo, zo njebyšaj w Jězusem mjenje předowałoj. Japoštołaj wuńdžěšaj z wjesošću, zo běšaj dostojnaj byłoj Jězusem mjen-na dla čerpjeć, a njeprěšajaj každy džen w templu a po chěžach wučić a předować.

Štož so Boha boji, njeboji so čłowjekow.

Gerhard Wirth

Na njewšědnym kěrchowje

Wjele so w našim času pučuje. Nowočasnne techniske srědki nam zmóžnja tež wopytować kraje a krajiny, kiž so naši přjedownicy lédma wuhladali. Ně-koho wabi zanjesena rušina abo mórjo, druheho zaso hory. Poprawom pak ma každa krajina swój powabk a swo-je stawizny.

Wysoke Tatry w Słowakskej su najwše horiny 1 200 km dołheho pasma Karpatow, ležace w srjedžišću Europy mjez Alpami a balkanskimi horami. Jich jónkrótne rjanosć a dalje wosebitosće přiwabja každe léto na 5 miliónow turistow. Tak powabnje tajke wysoke hory za čłowjeske wočko su, cho-

waja so tola za nimi tež wěste strachi, kiž móža njenazhonitemu pučowarjej ze zahubu być. Su to zwjetša člojske lochkomyšnosće a njedodžerjenje wěstotnych předpisow. Ale tež spěšnje so měnjace wjedro, kurjawa, njewjedra kaž tež lód, sněh a lawiny w zymje su hustohdy přičiny smjertnych njezbožow. Za tute wopory horow je so blisko hórskoho jězora Popradské pleso založil symboliski kěrchow, kiž je z léta 1940 tež zjawnosći přistupny.

Wón leži w małym lěsku trochu zbo-ka hlownych turistiskich pučow pod samej skalnej scěnu hory Ostravské vysokosti nimale 1 600 m. Jenowuska, so sekwowaca šćežka pod niskej štomowinu k njemu wjedže. Čěžko so stupa

po nahlej, horbatej skloninje. Tola čerstwy hórski powětr plucam tyje. Nadobo će zboka pripravjene taflički napominaju: „Budte ticho — cintorin!“ Njeje mi čěžko tute slowa zrozumić, hdyž sym so do toho hižo dowědžal, zo je cintorin po serbsku kěrchow. Mam so po tym a tež druzy, kiž samsny pučik kroča. Samo hewak rozwoľne mlode hórské rěčki, šćežku překuju, tu jenož scicha borbola. Skónčnje wuhladam w chlódku niskich hórskich chójnow přenje drjewjane křiže, mjez wulkimi kamjeniskami zapřete. Kruta skała jim njedowoli do zemje so zaryć. Wšitke su wuměšce rjenje rězbarjene a z kćějacyimi kwětkami pomolowane. Druhich křesćanskich symbolow tu njenańdžěš.

Je však to statne wopomnišće. Čela znezboženych však tu tež njesu pochowane. Jen pomjatne taflički, do wulkich kamjenjow zapuščene, wozjewjeja mjena woporow kaž tež džeň, městno a přičinu jich smjerće. Tu a tam je tež hróněčko přidate. Chilam so k nim a spytam čitać. Nimale wšitko zrozumju abo sebi tola po zmysle wuwědomju. W džakownosći spominam při tym na swojeju staršeju, zo staj mje z džěčatstwa sem serbsku rěč nawučiloj. Štó to njeby w tajkej chwili, wosebje hdyž staj hižo lěta na prawdu Božu wotešoj. Njesym tu sam. Mnozy powažnje po wopomnišću chodža. Zaslýšu tu tež němske słowa, a nadobo so mje prašeja, hač zamóžu tu napísane čitać. Tuž powědam jim wo Łužicy a Serbach a zo doma podobnu słowjansku rěč rěčim. A skoro so mi zda, zo mi tróšku zawidža. Na 150 tajkich tafličkow je tu připrawjenych. Woporow samych však je mjeztym wo wjele wjace. Njesu však to jen lochkomyšlni turisća byli. W sněze, lodže a pod lawinami su tež zastužbni, nazhoniči krosnowarju swoje žiwjenje přisadžili. Njenamakam wotmołwu na prašenje, što je jich w tak njepríhódny m počasu do tajkich strachow wabiło. Snano su chcyli druhich wuchować? Pola 16lětného młodženca čitam: „Lubował je hory, dołhož je na tutym swěće žiwy byl.“ Snano je to wotmołwa?

Cylemu kěrchowej pak spožča nadobny raz w něhdyšim twarskim stilu Spišskeje wokoliny natwarjena kapalka (hlej wobraz). W njej postajena drjewjana skulptura je wěnowana „Obětiam

hor“, woporam horow, a předstaja wuchowanie znezboženého krosnowarja. W jeje wěžiće wisa zwón z napisom: „Mrtvým pre spomienku, žiwým na výstrahu.“ „Mortwym na wopominanje, žiwým jako warnowanje.“ Kóždu nazymu so tu wotměwa wosebita swjatočnosť k wopominanju woporow horow.

Hižo chcyh woteńć, hdyž wuhladam při wuchodže z kěrchowa njewšědnje wulku taflu, nad kotrejž je připrawjena wjertawka lětaďa. Zwěšćam, zo je postajena na česć słowakskich wojowarjow wo swobodu domizny we wobłuku Słowakškeho narodneho zběžka nazymu 1944. Jich lětaďo bě so nad Tatrami skónčowało, a wo horu zrazywši, je cyla wobsadka 16 ludźi wo žiwjenje přišla. Hnuty čitam jich mjena a džeň znezboženja. Hraja mi mysle... Hdže sym byl w tutych dnjach lěta 1944? Njesym drje byl w jich kraju, tola na stronje jich njeprěćelow. Cofachmy tehdy z dalokého juha bliže k domiznje.

Swědomje mje hrjeba, hdyž pomyslu, kaž přecelniwje su mje něhdyšeho přeciwnika jich krajenjo w swojej domiznje přijeli. Wotsalu so.

Přišedši nawječor do Ždiar, wjeski, hdžež mam pola přecelnych ludźi na zahrodže swój stan stej, slýšu njedaloko dujersku hudžbu. Přidružu so tamnym poslucharjam. Hraja tu kapala spodobne pochody a walčiki. Při sebi so nadžijam, zo snano tež něšto mi znate zaslyšu. Hižo so čmíčka, a mam strach, zo skónča. A tola so nadžija hišće spjelní. Džakownje slucham na M. Claudiusowy njesmjertny kěrluš: „Na nje-

bju mēsačk chodži, kaž pastyr hwězdy wodži...“ Krasnje so znošuje pod horami Beljanskich Tatrow, z kotrychž hižo wječorne kurjawy wustupuja. A na rozzohnowanje hišće zahudža: „Haj, wzmi ty ruce mojej a wjedž mje sam...“ To bě tež moja nutrna próstwa na tutym njedželny m wječoru. A bu mi spjelnjena, přetož sym přichodny džeň daloki puć strowy domoj dojěl. A. Grofa

Za naše džeći

Rakečanski pječat

Wy njewěšće, što pječat je? Njesjće tajke słowo hišće ženje slýšeli?

Cyle jednorje: Pječat je kołk, kotryž trjeba kóždy farar, hdyž chce někajki dokument napisać. Pod kóždy wažny list abo kóžde wopismo slýša pódla podpisma fararja pječat cyrkwínskeje wosady. Kóžda wosada ma swój pječat, a kóždy tajki pječat ma hinaši napohlad.

Što Rakečanski pječat pokazuje, to pódla widžiće: raka a krónu. Čehodla runje raka a krónu, na to snadž sami přińdžeće, hdyž wo tym přemysliće. Tym pak, kotrymž so přemyslować njecha, to hnydom přeradžu:

Króna = Königsvartha: We wsy mějachu před wjele stow lětami wojacy krala swoju stražu.

Rak = Rakecy: W rěće Čornicy, kotraž přez wjes běži, bě w dawnych časach wjele rakow žiwych.

Pytnjeće, kak derje je, zo serbsce móžeće? Němske džěčo by snadž wuhódać móhlo, čehodla slýša ke Königsvartha króna, ale čehodla rak, na to ženje njeby přišlo. Štóž pak serbsce móže, tomu je bórže jasne, zo pokazuje Rakečanski pječat na serbske a němske mjeno wsy. T. M.

*We twojim mjenje, Božo naš,
tu smy so zhromadžili.
Na twoje słowo, Knježe naš,
rad bychmy posluhali.
Če, luby Wóťce, prosymy,
nam mocy daž za slýšenje.*

*We twojim słowje, Božo naš,
sy ty nam wšitkim slubił:
Hdyž w twojim mjenje, Knježe naš,
by lud so k tebi modlił,
chčeš mjez nim być, jón žohnować.
Tuž prosymy: Chcył při nas stać.*

*We twojim duchu, Božo naš,
njech je nětk předowanje.
Zo twoje słowo, Knježe naš,
we nas tež zawostanje
a dawta to, štož trěbne je,
nam na puću do wěčnosti.*

Ewangelske Serbstwo wčera, džensa a jutře

Na Zwjazkowej zhromadžiznje Serbskeho ewangelskeho wosadneho zwjazka loni w nowemburu na Michałskej farje w Budyšinje podach w diskusiji někotre myslički wo tym, što by so móhlo abo dyrbjalo dželać mjez ewangelskimi Serbami. Buch prošeny, zo bych přihotował tónle přinošk za wozjewjenje w našim časopisu. Nochcu pak tu podać jenož mjenje bóle „protokolariski“ zapis swójeho tehdomnišeho přinoška, ale bjeru to, štož tehdom prajich, zdžěla jako wuchadžišće za dalše rozmyslowanja.

Wězo wupada Łužica z Drježdžan (hdžež hižo dlěši čas bydłu) hinak hač z Łužicy sameje. Wjele drobnych abo tež wjetšich problemow nas tu hinak potrjechi abo ma hinašu wahu hač we Łužicy. Tohodla poprawom Serb, kiž njebydli we Łužicy, nima „rozwučować“ swóych krajanow, kotřiž bydla doma. Na druhim boku je pak tak, zo nazdala wšelke widžiš wótrišo a jasnišo, dokelž njetrjebaš so zamučić dać z maličkosćemi a čezemi wšědného lužiskeho dnja. Zdalenosć přibližuje wěcy (kaž Japany praja).

Serbski počink je skromnosť. Móže to wězo być tež njepočink, hdyž sy skromny abo přeskromny na wopačnym městnje abo we wopačnym času. Ewangelscy Serbja dyrbjeli raznje a jasnje předstajić swóje problemy a žadanja cyrkwínskim a wězo tež statnym instancam. Dyrbimy wuchadžeć z našeje woprawdžitosće, a tuta měla so tež wěrnje wotblýšćować w našej (skromnej) zjawnosći. To je přenja kročalka na puću, na kotrymž móžemy docpěć někajke změny na dobro. Často damy so zatłóčić do pozicije prošerjow,

hdyž dže jednorje wo to, zo bychmy móhli wužiwać swoje přirodne prawa, kiž su nam samo časodosć statnje abo cyrkwince zaručene. Nihdy nanihdy njemóže plaćić argument, zo je nas jara malo (a zo budže nas mjenje). Nanužuje so přirunanje. Kelko bě loni statnych a cyrkwinskih rozpominanjow a zarjadowanjow a wustajeńcow a akcijow při składnosći 50. ročnicy woneje hrozneje pogromoweje nocy 9. nowembra 1938 w Němskej! W židowskich wosadach NDR je zapisanych někak 500 ludźi. Njeńdže wo to, zo bych w tutym zwisku něšto zawidźal našim židowskim sotram a bratram abo měl nadželanje stawiznow (abo lěpje prajene praktikowanje wěrnosćiweje historiografije a formowanje wotpowědného stawizniskeho wědomja) za njetřebne. Nawopak! Pozdže dosć je so tak a tak stało, a wjele zwostawa hišće za džěto; a hdy by to byla jenož „kampanja“ lońšeho lěta „kulowatej“ ročnicy dla, hańba a běda nam! Dže mi wjele bóle wo to, zo bychmy byli jako protestantscy Serbja ludźo z krutym rjapom, kotřiž sebje a svojich drohotnych kubłow wědomi pěstuja to swoje a tute možnosće raznje zakituja přećiwu každej-žkuli namocy a njesprawnosći. Wězo je w swětowych stawiznach serbski kontekst wjele skromniši hač židowski. (Hač, do kotreje měry abo čehodla je tomu tak, su prašenja, na kotraž so nje-hodźi bjeze wšeho wotmołwić.)

Nětkole chcu podać w 10 dypkach mysle wo džěle mjez ewangelskimi Serbami:

1) Je najwjetši čas, zo by so skónčnje wudžětało tež serbske ewangelske stejišćo (ewtl. serbske ekumeniske steji-

šćo) we wobłuku ekumeniskeho hibanja koncilarneho procesa za sprawnosć, měr a zachowanje stworb. Po wědženju serbskeje superintendentury staj we wotpowědnej Ekumeniskej zhromadźenje cyrkwjow w NDR zastupjenaj delegataj z Łužicy, wot kotrejuž pak njemóžemy wočakować hajenje specifisce serbskich zajimow.

2) Tež zwonka Sakskeje ewangelsko-lutherskeje krajneje cyrkweje, to rěka wosebje w Zhorjanskim cyrkwinskim wobwodže a w Braniborskeje ewangelskeje krajneje cyrkwi měla so skónčnje připóznać specifika ewangelskich Serbow a cyrkwinskoprawnisce zřadawać po sakskim přikładže. Znajmjeńša měli so wšitecy fararjo a dalši cyrkwincy sobudželaćerjo wosebje přihotować za skutkowanje we wosadach ze serbskimi wosadnymi.

3) Serbska ewangelska superintendentura stara so z pomocu farow we Łužicy wo to, zo bychy serbscy starši a jich džěci a šulska młodžina wědźeli wo možnosći, so wobročić wo radu a pomoc we wšěch narodnych a nabožinskih problemach (kaž na přikład podawanje serbsčiny w šuli, wuzwolenje powołanja, wobdžělenje na młodžinskej swjećbje, člonstwo w džěcajnych abo młodžinskih organizacijach) na nju; wona tute problemy zběra a přehladašći je wobjednawa z přislusnymi statnymi abo cyrkwinskimi instancami.

4) Měli so wutworić možnosće, zo bychy so zjawnje předstajili w cyrkwinskim wobłuku (předewšěm w Budyšinje) tworbje serbskich spisowacelow, tworjacich wumělcow a hudźbnikow. Z pomocu tworicieliskeho wobchada a rozestajenja ze serbskej rěču a kulturu

mělo so krućić resp. wubudzić začuće narodneje identity. Wosebje wažne by tole bylo wězo za mladostnych.

5) Měli so wutworić možnosće, zo bychy so serbscy starši (wosebje młode serbske maćerje) wukubłali specifisce, zo bychy měli pomoc při kubljanju svojich džěci w křesćanskim a serbskim duchu. W tutym zwisku by byl tež spomůžny „Serbski tydźeň“ za serbske ewangelske džěci jónu za lěto.

6) Měto so pruwować, hač njebychu móhli wuchadžeć serbske ewangelske knihi (tež za džěci) w Ewangelskim nakładnistwje (EVA) w Berlinje. (Přirunanaj wudawanje serbskich katolskich knihow w Nakładnistwje swj. Bena w Lipsku.)

7) Wubrane ewangelske fary we Łužicy (wosebje Serbska ewangelska superintendentura w Budyšinje) rozšěrjeja serbske ewangelske a katolske knihi a dalše serbske pismowstwo křesćanskeho razu.

8) Měli so spisać stawizny ewangelskich Serbow resp. stawizny Serbow z ewangelskeho wida.

9) Maja so rozšěrić kontakty ewangelskich Serbow z ewangelskimi Słowjanami na wšěch ruinach.

10) Pytamy za možnosćemi, nawjazac a pěstować styki z křesćanskimi wosadnymi druhich narodnych mjeńšin w Europje.

Na koncu cheyl wuzběhnyć: Při wšěch skromnosćach našeho serbskeho ewangelskeho žiwjenja njedyrbjeli małowěriwi, bojazliwi ani zadwělowani być! Wšak je Bóh runje slabym přilubił: „...moja móc je w slabych móčna“ (2 Kor 12,9).

Radoměr Wićaz

Jan Pawoł Křižan - 3 mojego žiwjenja

(4) Šuler Michalskeje šule w Budyšinje

Sćijacy běchu zašulowane do Michałskeje šule. Tutu šulu wopytowaše něhdže hač do lěta 1866 tež wjele serbskich džěci z města. Tehdy njebě město zwólniwe, wěsty podžěl za nowotwar šule dać, na což so měšćanske džěci wušulowachu, a z tym njebě hižo trjeba nowu šulu natwarić. Hač do tutoho časa mjeješe šula štyri rjadownje, kantora a jednoho pomocneho wučerja. Druha šulska stwa bě wotnajatá w poslednim domje na prawej stronje hasy, kiž z Hrodowskeje na juh wjedže. Po tym zo běch lěto do delnjeje rjadownje chodźil, přesadźichu mje do třećeje rjadownje, a z tym mějach wučbu we wonej wotnajatěj šulskej stwě. Pomocny wučer bě wěsty čas z Jenkec pochadźacy wučer Grund, kotryž pak zahe zemřě, jeho naslědnik bě wučer Dučman, druhdy pak tež seminarisća wuwučowachu.

Po puću do šule dyrbjachmy stajnje přez město běžeć a při tym sej darmo wšě pola konditarjow a pjekarjow wustajene krasnosće wobhladowachmy. Jónu sta so mi njezbožo. Doma na wsy abo ducy po puću so z tym zabawjachmy, zo sej kamjeń zběhnychmy a ruku wupřestrěchmy, kaž chcyli kamjeń na tamne džěčo čisnyć, při tym pak kamjeń dozady čisnychmy. To spytach raz na Nutřkownej Lawskej, a při tym padny kamjeń do wukładneho wokna Ričlec drastoweho wobchoda, zo so cyła škleńca z wulkim ščerkotom do so sypny. Sym wězo spěšnje čeknył a njejsym so přeradžil, tež druzy mje njepreradžichu, hačrunjež w šuli za skućicelom pyta-

Za to pak njezwěrich sej něhdže po lěta po Lawskej chodźić a wolach radšo wšědnje wokolopec.

Dopomnju so tež, zo so jónu, hdyž běchmy hižo před šulu hromadźeni, z wotmachom poča zwonić. Cyly rjad domow na Garbarskej so paleše. Tołsty kur waleše so před nami do wysokosće, a pod nim sapachu płomjenja — běše to napohlad, kiž daše nam spoznać móc wohenja, a zadyrkotachmy před tutej mocu.

Hłowna šula bě na Michałskim kěrchowje při cyrkwi. Wuknjach lochko. Njeběch najlěpši jenož w swoim lětniku, ale tež w předchadźacym, do kotrehož běchu mje z tym, zo jednu rjadownju wuwostajich, přesadźili. Domjace nadawki pak běchu mi stajnje čwěla.

Naš susod na wječor, kubler Richter, bě Němc ze Sakskeje Šwicy, jeho swójbnik pak běchu wšitecy serbscy. Wón mjeješe džesać džowkow a jednoho syna, mjeztym zo běchmy my džesać synow a jedna džowka. Z tutymi holcami chodžachmy wšědnje do šule. Wot jedneje z nich, wot Amalije, kotraž bě dvě lěće starša hač ja, wotpisach husto ličenske nadawki. Jej dach tež swoju taflu popisac, jeli docyla trjeba mējach, taflu popisano sobu do šule přinjesć. Naš wučer, kantor Pjekar, drje nam stajnje něšto wotpisac kazaše, ale přeco za tym njehladaše, hač běchmy nadawki spjelnili. Za čo mējachmy potajnikm pisać? Jónu pak so wón tola za nadawkami prašeše. Přeni na ławce njebě ničo pisał, wón dósta puki z kijom na ruku. Druhi bě syn wu-

Tři ze štyrjoch džěci Jana Křižana (w. l. n. p.): Kurt Křižan (pozdžišo lékař), Margareta Křižanec (pozdž. zmandž. Rjenčowa we Wjelečinje), Arthur Křižan (1916 padnył)

čerja, tež wón njebě pisał, ale wón woteńdže bjez chostanja. Nětko běch ja na rjedže. Dóstach sej zaso puki. Tehdy poča moje začuće za wučerjowej awtoritu chětro chablać, běše wučer tola njesprawny byl.

Z pukami so zwjetša njelutowaše. Jónu bėchmy hižo rano chėtro zahe w šulskej stwě a harowachmy mócnje. To so nadobo nad nami zjewi kij, bėchmy kantora z loža wučėrili, a wón bė jenož w cholowach k nam přibėžał, zo by nas chłostał. Zalėzychmy wėzo spėšnje pod ławki, ale wón nas tola zwučaha a nam chribjet namėri. Tehdy pak bėchmy před pukami škitani. Bė zyma, a bėchmy wšitcy w kožuchach, kotrež sej wėzo tež we wučbje njeslečechmy.

Do domjacych nadawkow džėd wjele njedzeržeše. Hdyž widžeše doma někoho z nas pisać abo ličić, tak wón druhyd praji: „Za čo da chodźice do šule, hdyž doma wuknjeće? Doma dyrbiće džėlać.“ Hdyž bėchmy we wyšich lėtnikach, mějachmy njedzėlu na cyrkwinskej wėži zwony zwonić a při pohrjebach spėwać. To ćinjachmy jara rady. Husto dyrbjachmy při tym daloko bėžeć, do Darina, Jaseńcy, Bobolc atd. Haćrunjež jenož mało za to dóstachmy, džėchmy rady. Zwjetša pak požadachu nas na Židow. Jako cholera wudyri, chodźachmy na přenje pohrjebje hišće sobu, potom pak so nam to zakaza.

Kantor bė nanaj radził, mje na gymnazij dać, a tak zastupich po dokóńčenju 7. šulskeho lėtnika do njeho, zo bych so móhl, kaž bė to tehdom mój wotpohlad, pozdźišo na hajnika kublać.

W Michałskej cyrkwi swjećachu so jenož serbske kemše. Za cyły čas swojeho džėcatstwa njeksym tam ani jeničkeho němskeho słowa słyšał z wuwzaćom tych, kotrež kantor z měchiteptarjom — wobaj bėštaj Serbaj — wumėni; wosrjėd předowanja chėtro wótrė čėštaj, a to w němskej rėči. Sedžachmy

Swójba Hodźijskeho fararja Jana Křižana (w. l. n. p.): stejo: Arthur Křižan (1916 padnył), sedžo: Kurt Křižan (pozdźišo lėkar w Dobruši), na klinje: Hilža Křižanec (pozdźišo mandželska fararja Rjenča w Barće), mandželska f. Křižana: Leńka rod. Miethec w Rašowa, cyle naprawo stejo: Margareta Křižanec (pozdźišo mandželska fararja Rjenča we Wjelećinje)

na kemšach na piščelowej łubi, a w zymje bė nam smjėrćjara zyma na nohi. Bėše nam dowolene, zo njetrjebamy nič do móšnički dać.

Duchowni přińdžechu wob lėto jónu do kóždeje wsy na tak mjėnowane přesłyšenje džėci. Bė to stajnje w lėću a wotměwaše so to takle: W cyrkwi so wozjewi, zo farar abo diakon w tej a tej hodźinje do teje a teje wsy přińdže. Hdyž tu potom bė, chodžeše najprjedy dom wot domu a w kóždym chwilk

wosta. Za nim přichadžeše jeho služowna z trokorbom a zbėraše do njeho butru a jeja, kiž duchownemu přistejachu. Naposledk přińdže duchowny do domu, w kotrymž měješe džėci přesłyšeć. Tam wón najprjedy jėdžeše. Potom nas přesłyšowaše, štož dolho njetraješe, a na kóncu dósta kóždy jazyk z poprjancoweho čėsta. Zbožowni čėhnjechmy domoj, duchowny pak wosta hišće chwilu pola swojeho hosćićela. W Sćijecach bė to kubler Rjenč-Wiřaz. přeł. T. M.

Swėdkojo wėry

Přednošk na kubłanskim dnju 1989

Džėda **Michała Domašku** njeksym znała. Wón bė farar w Nosaćicach a je wjele kėrlušow pėśnił. Tež w našich spėwarskich někotre steja. „Zionske hłosy“ 1. a 2. džėł je wulce lubowana a čitana zbėrka kėrlušow za domjacu nutrność, zestajana wot džėda a někotrych druhich. Tež dalše knihi je wón wudał, na přiķlad „Symješka na Božu rolu“ z hrónčkami za pomniki na pohrjėbnisću. Wot lėta 1887 redigowaše Misioniski posoł a Bibliski pućnik. Do wjele stow liča jeho nabožne pėsnje. Mój nan mi powėdaše, zo je džėd přeco při ložu něšto k pisanju měł a husto je w nocy nowe štućki napisal. Tež při burskim džėle, kaž při woranju, je wón pėśnił. Wot njeho je tež krasny wóćiniski spėw: Naše Serbstwo z procha stawa, stawa žiwa narodność. Nječablaca lubość k serbskemu narodej so w nim horješe. Wón słušeše do zbudźerjow Serbowstwa. W Časopisu Maćicy Serbskeje w lėtnikach 1933–1937 je listowanje fararja Imiša z mojim džėdom woćišćane. Wulka bratrowska lubość a přezjedność z kóždeho lista kliněi.

Jedyn krótki přiķlad. Imiř pisa mojemu džėdej: „Mój wutrobneje lubowany, kochany bratrė! Nam třom je wot štwórtka sem wutroba hišće poľna radośće. Jara, jara zbožowni smy so pola Was začuwali. Lubość wužiwać, wėstosoć wutrobneho derjemėnjenja, to je tola něšto wokřewjace, něšto krasne! Wutrobny džak Wam wšėm wot nas wšitkich. Jara wjele dobrego wot nas třoch. W Lubośći Wař Imiř.“

Tež druzy so wulku hospodliwość a křesćanski duch Nosaćanskeje fary chwalili. „Parczewski pisaše, zo je Tebje wopytał a zo so jemu hišće ženje nihdže

tak spodobalo njeje kaž w Twojim domje a w Twojej swójbje.“

Nosaćanska fara měješe mało dochodow, ale kóžde džėco bu z wulkim wjeselom a džakom z Božej ruki wzate. K tomu Imiřowy list, kotryž dońdže do Nosaćanskeje fary na 3. dnju po narodženju 9. džėšća. (Jedne z nich zemře zahe.)

Najlubši kochany¹ bratrėko!

Z Wjelećina, hđžež bėch wot ranja hać do pózdńjeho wječora zaso raz džėlać měł, wčera wječor pozdže domoj so wróćiwši, namakach Twój luby lisćik na swojim blidže. Luba, luba zwjeselaca přechwatanka. Tón Knjez budž wutrobneje chwaleny za wosebnu hnadu Twójjej lubej knjeni a Waju wobradženemu synkej a přez njeju Wam wšėm wopokazanu. Bóh škituj a sylnuj maćer a džėcatko. Wón so tež na tutym džėcatku, kaž na wšėch Waju lubyh džėćoch, překrasnuj z bohatswom čėlnych a duchownych požohnowanjow. Wosebje pak spočž tón Knjez, zo byštaj ze swojej staršiskej lubośću tež tole džėcatko wotčahnýć móhłoj do jeho dorosćenja a hišće dale do jeho mužacych lėt! Jeho wulka lubośćiwa, bohata a wšėhomóčna hnada budž z Wami wšitkimi!

Moja Milka do wšėch mojih zbožopřecow tež swoje najwutrobniše přiřpoloži.

We wutrobnej, swėrnej lubośći a z naju najlėpšim strowjenjom

Twój H. Imiř.

w Hodźiju, 17. 1. 1876

Hdyž měješe jedne z džėci narodniny, dósta šalku jako dar, bėše pak jenož tak dolho wobsedźer tuteje šalki, doniž njemėješe přichodne džėco swoje narodniny. Jedyn harjenk dyrbjėše za 12 wo-

¹ kochany — z pólskeje rėče přewzate słowo „lubowany“

sobow dosahać. Při wšej chudobje bė lubość mjėz swójbnymi jara wulka. Wšitcy bratrė a sotry bėchu k smjertnemu ložu mojeho nana přišli. Poslednje jeho słowa k jeho sotře Marce bėchu: Budž Bohu poručena a postrow wšitkich swojich lubyh a praj jim, zo dyrbja so přeco twjerdže k Jėzusej džėržeć, potom budža wšitke čėze lošo znjesć.

Swojeho nana, **Morica Domašku**, fararja w Budestecach a zdobom serbskeho wyšeho fararja, sym pře wšu měru lubowała. Jeho miľe, lubośće poľne wašnjememu lužu wšudže wutroby doby. Wosebje za swójbu bė wón njewuprajomne zbožo. Njewėm wo jeničkej zwadze w swójbje. Moje džėćace lėta bėchu we wšėm zbožowne. Moja luba mać, kiž bėše němska wučerka z Drježdžan, je z lubośću k nanaj serbsce nawuknyła. Jeje mać wėzo serbsce njemóžeše. Tak sym jako maľe džėco jej to do němskeho přeložila, štož mi nan serbsce praješe, a nawopak přeložich nanaj do serbsćiny němsku rėč wowki. To bėše mi pozdźišo doś spomóžne, hdyž na wyšej šuli francošćinu a jendželšćinu wuknjech. To wėśce tež pola swojich džėci poznawaće, zo dwojorėčne džėcatstwo wjele pomha dalše rėče nawuknyć.

W lėtušej serbskej protyce je knjez Wawrik ze Zahorja wo mojim lubym nanje pisał. Tohodla chcu nanowy žiwjenjebėh jenož skrótka podać. Wón so narodži 1862 a je wotrořtř w zlotym pokoju Nosaćanskeho farskeho domu, wopyta wučerski seminar w Lubiju, bė za domjaceho wučerja we Wujerju, studowaše teologiju w Lipsku hromadže z bratrom Mėrcinom, 1892–1898 bė za diakonusa w Ketlicach. Tam jeho lubowany bratr zemře — runje ze studijom hotowy. 1898–1902 bė nan w Hodźiju. Na to jeho wuzwolichu za fararja do Budestec. Tam wosta hać do swojeje

smjerće 27 lět jako farar a 2 léce na wuměnk.

W léce 1917 pytachu w Drježdžanach za Křižnu cyrkej noweho duchowneho. Wjele zajimcow so za tuto nahladne zastojnstwo přizjewi. Kompetentni ludžo pak chcychu na kóždy pad mojeho nana méč. Bjez kónca jeho wabjachu, přijědźechu a listnje a telefonisce jemu přirěčowachu, ale wón wisaše tak na swojich Serbach, zo přeco zaso wotpraji.

Ja jako džowka tak jara lubowaneho nana njemóžu sama sudzić wo nim. Wo nim je w Předženaku za léto 1931 a Serbskich Nowinach w septembru 1931 pisane.

Najważniše w žiwjenju lubeho nana bě lubosć, a najwažniše bě lubosć k Jězusej. „Jězús“ bě jeho poslednje słowo na smjertnym ložu.

Mój muž, **Bohuměr Rejsler**, je serbsčinu pola mojeho nana nawuknył. Rodźeny Němc bě wón tola zahorjeny Serb, kaž jich mało je. Rad běše za fararja w rjanym Minakale, hdžež so ze mnu wožení w léce 1933. 1935 džěše do Slepohu. Tam bě hišće wjace džěta, ale čim wjace čim wjeselši wón bě. Bože słowo čitać a předować bě jeho najwjetše wjeselo. Rano stawaše rady hižom w 5 hodź. k čitanju Božeho słowa nic jenož w serbskej a němskej rěči, ale tež we lačonskej, grjekskej a wosebje tež w hebrejskej. Wón móžeše 18 rěčow. W Slepom počinaše njedźelu rano w 7 hodź. z Božim wotkazanjom a měješe hač do wječora bjez přestawki službu w cyrkwi. Tak dyrbjach jemu husto wobjed a kofej do drastkomory nosyć. Tehdy bě w Slepom kóždu njedźelu 600 Serbow kemši, žony wšě w serbskej drasće. Slepjanske holcy chodźachu hišće spěwajo přez pola a spěwachu na ławkach wosrjedź wsow. Jutrownu nóc pak chodźachu spěwy spěwajo dom do domu. Ale pobožny lud, počne cyrkwe, rjane stare wašnja, serbska rěč a drasta – to wšitko tehdy njebě rady widžane. K tomu bě mój muž pola wuznawarskeje cyrkwe a bě sobustaw zwjazka fararjow tuteje cyrkwe. Wón lubowaše jara Stary testament.

Kaž błysk dyri do našeho wjesoleho a napjateho džěta wupokazanje mojeho muža pónđzlu po bałmónce 1938. Na samsnym dnju bu 80 druhich fararjow wupokazanych, mjez nimi tež Łazowski farar Jurij Malink. Hač do zeleneho štwórtka w počnocy dyrbbeše mój muž wokrjes wopuścić. Wot ranja hač do wječora měješe wón hišće Bože služby a Bože wotkazanje, a přeco bě cyrkej počna, ani jeničke prózdne městno. Wšitcy plākachu.

Luby přečel, knjez Lenik, jeho w dwanatej hodžinje do Budestec k mojej lu-

bej mačeri dowjeze. Ja wostach w Slepom a starach so wo zastupowanje. Superintendent Nay so nadžiješe, zo móžu tak swojemu mužej zastojnstwo zdźerjeć. Gestapo njedowoli, zo my někajke pjenjeze dóstachmy, ale njejsmy nuzu trādali. Wosada so lubje za nas staraše. Smy nimoměry wjele lubosće nazhonili a mamy hišće džensa zwjazki lubosće do Slepohu.

Wosadni jězdźachu do Berlina a pisachu wjele tystac listow na wjele statne městna, na gestapo, na cyrkwinke ministerstwo, na nutřkowe ministerstwo, na Goringa, na Hitlera, na Hessa a druhich. Sym sama te tolsté akty listow widžala. Ale to gestapo hišće wjele bóle rozhori. Jedne pismo z wjele stow podpismami měješe sup. Nay, zo by je dale dał. Tuž přiběža jedna Slepjanka ke mni. Jejny syn běše zhonil, zo je policija po puću, tute pismo pytać. Do našeho telefona bě něšto zatwarjene, zo móžachu wšitko slyšeć, štož so wo jstwě rěčeše. Tohodla mějachmy přeco tolstu kofejowu měcu nad telefonom. Tež pola mojeje mačeri policija něšto při telefonje reparowaše, hdyž wona wote mšě přińdže. Tak dyrbjach do Běteje Wody dojeć, zo bych wotam superintendentej w Mužakowje prajiła, zo wón wopyt dóstanje. Wón to zrozumi. Diakon z podpismami dom w samsnym wokomiku zady wopuści, hdyž zastupi gestapo předku do domu. Woni pytachu za pismom „wegen monarchistischer Umtriebe“, dokelž bě tam pisane: „Naša fararka so stara za chorych a starych kaž kralowna Luisa.“

Njedźelu jězdźachu přeco Slepjenjo z kolesom tón daloki puć do Budestec. Slepjanska drasta wězo nadpadny. Gestapo přińdže k mojej mačeri a wupokaza mojeho muža tež ze Sakskeje a Bramborskeje. Tón zastojnik gestapa praješe: „Hdyž nochceće tych ludži znak po schodze dele čisnyć, dyrbiće scěhwiki njeseć.“

Dokelž njedóstachmy žanoho pjenješka a tež njemějachmy nihdže žanoho přečelstwa abo znatych, kiž bychy mojeho muža přiwzwać móhli, prošachmy, zo by hišće jedyn džen wostać směł. Mjeztym dojděch do Berlina na gestapo. Dwaj SS-mužej mje eskortěrowaštaj štwórc hodžiny daloko. W tutym strašnym domje nichto njewědžeše, hač zaso won přińdže. Ale ja běch w Božim měrje, dokelž wědžach, zo so za mnje modla a zo w bibliji steji: Hdyž budža was wodźić do swojich šulow a před wyšnosć a před mócných: Njestarajće so, kak abo što maće wotmołwić abo prajić, přetož w tej samej hodžinje was swjaty Duch nawučí, što maće prajić.

Ja prošach mi přičiny za wupokazanje mjenować.

„Potom móža to jenož njewěrnosće być, kotrež nam porokuja.“

„Ach, wy měniće, zo družu Ihaja a wy, wy njehajće?“

„Wšitko sće nam wzali, naše swójbne žiwjenje, džělo, zastojnstwo, dochody, přečelow a domiznu, ale tu česć, zo při wěrnosći wostanjemy, sebi wot was njedamy wzać.“ Něk, tak sebi myslach, mje wotwjeđu. Ale wón jenož praješe:

„Wy dóstanjeće powěsć.“ Tu pak nihdy njedóstachmy. Při wupokazanju wosta. Hišće w nocy z tym třikolesatym awtom wróćo jědzech a na druhe ranje z mužom do Wróclawja k biskopkej Zankerej, kiž nam wikariat we Weidenhofje da. Tam běchmy wot 1938–1941. Tu bě jara čězki a hórki čas, byrnjež tam dobrych přečelow namakachmy. Gestapo chcyše mojeho muža cyle ze zastojnstwa méč a nam naše džěci wzać. Hakle pozdžižo zhonich, zo chcychu mojeho muža do koncentraciskeho lěhwa wotwjesć, ale jedyn přečel, kiž tehdy móc měješe, so za to postara, zo mój muž k wojakam přińdže. To bě přeco hišće lěpše hač koncentraciske lěhwo. Dóstachmy na mėsac 80 hr a naposledk hač do 1946 100 hr. Běchmy 4 paršony a dyrbjachmy wot toho tež bydenje, swěcu a tepjenje plaćić, Kachle běchu tak hubjene, zo njemějachmy ženje wjace hač 7 stopjenjow. Mój muž dyrbbeše w rukajkach pisać. Z Božej pomocu smy pak tutón čězki čas přeťrali. Hdyž bě mój muž pola wojakow, běch ja z džěćimi pola lubeje mačeri w Budestecach.

Nazymu 1946 přińdže mój muž z amerikanskeje jatby w Francoskej njenađzicy domoj. Hižom na dwórnišču bu pónzaty a prošeny wo wěrowanje a wo Bože wotkazanje mrějaceho. Farar Bójč bě hižo dołho chory, a Boža služba dyrbbeše wupadnyć. Tak bě mój muž tu hnydom w zastojnstwje, kiž je potom 21 lět dołho z Božej pomocu wobstarał. Bóh je jemu tajku strowosć a móc a wjesolosć k džětu dał, zo móžeše tu wulku wosadu cyle sam wobstarać, do kotrejež 28 wsow slušeja, a k tomu je tež hišće druhdže wupomhał, hdžež bě nuza. Čim wjace předowanjow měješe, čim lubšo jemu běše. Bože słowo předować, to bě jemu nanajwjetše wjeselo.

W januarje 1968 dyrbbeše dla operacije do chorownje. Tam dósta infarkt. Sama čězko chora, móžach te poslednje dny pola njeho być. Z wulkimaj, blyščatymaj wočomaj do dalokosće hladajo tam ležeše runje kaž něhdy mój luby nan a tež moja luba mać. Myslu sebi, zo Bóh Knjez jimaj a tež jemu nětko dowoli, wěčnu krasnosć widžeć. Jedne z jeho poslednich slowow běše: „Tajke wjeselo! Ně, je to wjeselo!“

H. Rejslerjowa

Nowe serbske knihi

ZABYTE HRODZIŠĆA

Štož chce něšto hódne serbske čitać, njech sej wobstara tutu serbsku knihu, kotraž je před lětom hižo wušła. Je wuběrnje wuhotowana a so – najprjedy jónu ze zwonkowneho – derje čita, dokelž je w dosć wulkim pismje wučišćana. Namakamy w knize jednaće powědančkow, kotrež so pletu wokoło našich hrodziščow a so zaběraja z časom, w kotrymž Serbja a družu Słowjenjo přećiw Němcam wo swoju swobodu wojowachu. Jednaće spisowacelow so w knize předstaji, a dokelž pisa kóždy hi- nak, namaka so za kóždeho čitarja něšto hódne.

Hačrunjež pisa kóždy awtor swójske powědančko, tak so tola njeda pře- wídzeć zakladna linija we wjetšinje přinoškow: Serbja a druhe slowjanske splahi su w zasadze dobri, maja wonu ze slowjanskeje romantiki znatu „hołbjacu powahu“, ale jich wulki brach je njepřezjednosć, kotraž jich skónčnje do zahuby wjeđu. Wulka kedžbnosć wěnuje so problemej, kak je so křesćanstwo pola Serbow rozšěrilo. Wjetšina awtorow so na tym postori, zo je nabožina lubosć so mjez Serbami rozšěrila z mječom jako nabožna ideologija dobyćerskich Němcow – přećiw wšitkim słowam Jězusa wo lubosći napřeco blišemu. „Bjez džíwa, zo njepadaše Bože zorno husto do plódneje pjeršće, ale na kromu puća, na skału a čer-

nje.“ Takle to čitamy w přinošku českeho awtora Josefa Sucheho, kotryž je w nim stworil hluboki wotrjs cyłkownych stawiznow Połobskich Słowjanow, jich dońt přeco zaso wopisujo w bibliskej rěči ze słowami psalmow a profetow a špihelujo jón w pohibje njeskaženeje stwórbje.

Za literarnje a teologisce najlěpši přinošk cyleje zběrki mam Jurja Krawčow- wy „Gero“. Němski markhrabja so spowěda w „swojej“ cyrkwi w Gernrodze před Bohom. Surowy a zdobom pobožny mócnar je na kóncu žiwjenja přescěhany wot bjezmyslnosće swojich skutkow: „Božo ... Daj mi skónčnje znamjo. Twoji služownicy su mi žohnowali mječ, što mi něk žohnuje moje skutki?“ A takle spomina Gero na swoje

skutki a njeskutki, na zabiwanje 30 słowjanskich wjerchow, na mnohe wójske wuprawy do słowjanskeje zemje, na swoju swojbnu tragiku. Hdyž sej na kóncu wuwědomi, zo je jěchal po ćělach svojich při wuznych a lubowanych, po ćělach wojakow, 30 a wjace słowjanskich wjerchow, džesać tysacow nje přecelow, tak jeho strach před wěčnym sudženjom wobjimuje, a wón so poručí smilnosći swjateju Pětra a Pawoła a skónčnje Chrystusej. Srjedźowěk z cyłej swojej wulkosću a hróžbnosću stawa nam před wočemi. Snadž so nadeńdu wuměłcy, kotřiž dokonjeja tole sfilmować...

Njeh so na knihu „Zabyte hrodzišća“ tak spěšnje njezabudže. By to škoda było nic jenož Jurja Krawžoweho powědančka dla. Jan Malink

Naše nowiny a časopisy před 100 lětami

Z Woslinka. Zańdžena přerjona nje dźela po swjatej Trojicy běše za našu wosadu wulki a rjany swjedžen. Poslednja cyrkwinska wizitacija bě w léce 1881 była, a dóstachmy z wulkim wjeselom před někotrymi nje dźelami přez našeho lubowaneho knjeza duchowneho powěšć, zo budže přerjona nje dźela po swj. Trojicy zaso tajki wažny džen za nas. To je so nětko z Božej pomocu stało a wjele wutrobneho wjesela a duchowneho natwarjenja smy měli, hdyž k. wyši cyrkwinski radzićel Keller z Budyšina a jako jeho pomocnik knjez farar Ssykora ze Smělnje k nam přińdžestaj. Přerjona Boža služba dopoldnja we 8 hodzinach bě serbska... Cyrkej, wot Wettinskeho jubileja sem hišće krasnje wupyšena, běše poľna hač na poslednje městno...

Serbske Nowiny, junij 1889

„Dolnoserbska namša“ w Borkowach

Štož je „Pomhaj Bóh“ a z nowišeho časa tež „Pomogaj Bóg“ kedźbliwje sćehował, je pytnyl, zo je so wozrodziło delnjoserbske cyrkwinske žiwjenje, kotrež přez wjacore lětdžesatki docyła nje wobsteješe. Małej skupince angažowanych Delnjoserbow mamy so džakować, zo dwójce wob lěto „Pomogaj Bóg“ wuchadza a zo so wotměwaja runje tak husto kemše w delnjoserbskej rěči.

Bě to kaž tajki mały Serbski cyrkwinski džen, štož nje dźela, 9. apryla 1989, w Borkowach dožiwichmy. Kemšerjo — běše jich něšto přez sto — njeběchu přišli jenož z Borkowow samych, ale tež z dalších delnjoserbskich wosadow a samo ze Slepoho a z Wojerowskich kónčin, kaž bě to na narodnej drasće někotrych kemšerkow spóznać. A došli běchu tež hosćo: Serbja z Hornjeje Łužicy a z Berlina. Starobny přerěz k bě podobny tomu, kotryž ze Serbskich cyrkwinski dňow znajemy, chibazo w Borkowach hišće něšto wjace wopytowarjow srjedźneje generacije wuhladachmy. Nam tohorunja znata a witana bě serbska bjesada, na kotruž so po kemšach do bliskeje wosadneje žurle přeprosy. Při kofejowu spěwachu so serbske ludowe spěwy runje tak kaž kěrlušy, kotrež běchu hišće w powojnskich lětach na jutrownych spěwanjach na wsach slyšeć.

Někotre rozdžěle k našemu hornjoserbskem ewangelskem žiwjenju pak njeběchu přewidžeć. Kemšerjam wudželowachu so při zastupje do cyrkwy serbske spěwarske, wšak wjetšina z nich tajke hižo nje wobsedzi, dokelž: Nje-

Rakečanska cyrkej

běchu je trjebali. Zdobom dósta každy kemšer lopjenko z tekstom delnjoserbske liturgije, kotraž je kemšerjam lědma znata ze wšedneho wosadneho žiwjenja. Je pytnýc: Tu so něšto wozrodza, štož bě dolhi čas mortwe. A z dobom je pytnýc: Wozrodženje njeje nič kumštneho, nježiweho, folklorneho, ale wone je wuraz woprawdžiteho žiwjenja, je mnohim spokojenje potreby za Božim słowom w maćernej rěči a za zhromadnosću při serbskej bjesadze. Na to pokaza ličba kemšerjow, kiž njeběchu někajkeje nowostki abo sensacije dla přišli — Borkowske kemše běchu drje hižo pjate delnjoserbske kemše. A na to pokazašćej nutrnosć, z kotrež slychachu na předowanje Herberta Nowaka, a angažowanosć, z kotrež so liturgija a kěrlušy spěwachu.

Mnozy w Hornjeje Łužicy — tež nje křesćenjo — z wulkej sympatiji nowe delnjoserbske cyrkwinske žiwjenje slěduja. Wostanje přece na Delnjoserbow, zo by tute wozrodženje trajne było, a poki w Hornjoserbow, sej raz wulečeć do Delnjeje Łužicy a so tam wobdželić na „dolnoserbskej namše“.

Nalětnje schadźowanje krajneje synody

Hižo před schadźowanjom (wot 31. měrcu do 4. apryla) dóstachu synodalni wobšěrnú rozprawu wo džěle Nutřkowneho misiona 1987/88, z kotrež dachu so wučitać jeho wulke nadawki. Kelko starych, potrebných a chorych so tak začichim hlada, wo čimž najmjnjnje ludzi wě. Mnohe hladarnje su přemala a maja přemala sobudželaćerjow. K tomu přińdže, zo je twarski staw wjele domow hubjeny. Wone su zwjetša na sto lět stare a trjebaja nuznje generalnu reparaturu. Z tym nastanje dalše prašenje: Hdže z wobydlerjemi, žadaja sej džě porjedženja a přetwary wjele časa. Tež na polěpšenja džělowych wuměnjow za sobudželaćerjow dyrbi so džiwjeć. Na wzyženje městnow w hladarnjach njeje tuž ani pomyslić.

W l. 1987 běše w NDR 2,7 mio rentnarjow, a porno tomu steji 139 228 městnow w cyrkwinskih a statnych starownjach. To rěka, zo móže so jenož 5,1% rentnarjam městno w starowni poskić. K tomu přińdže 37 900 městnow w by-

dlenskich domach za starych ludzi. To je hromadže 6,5%. W přichodnych lětach nje powyši so ličba městnow w starownjach bytostnje, za to pak ličba rentnarjow.

Sto móžeme my jako cyrkej za polěpšenje situacije činić? Myslimy na založenje stacijow za wosadne sotry, na wukublanje hladarjow a hladarkow a pod.

Synoda wobzamkny zakon w cyrkwinskih wobwodach. Po nim ma so džělo tutech bóle zesamostatnić, za což so jich financielne hospodarstwo zwysí. Po nowym cyrkwinskim zakonju zwostanje 40% cyrkwinskih dawkow we wosadze a 40% přepokaza so na krajny cyrkwinski zarjad. Za to powyši so podžěl wosadow na plaćenju fararjow.

Dale wuradžowaše so wo wšelakich druhich naležnosćach; dwanaće synodalow a dwaj zastupnikaj wuzwoli so do synody Zwjazka ewangelskich cyrkwyjow w NDR.

W zwisku z nowonatwarom hotela w Drježdžanach w bliskosći Rozpadankow cyrkwy našeje knjenje (Frauenkirche) a z planowanym nowonatwarom tuteje wokoliny w l. 1994 diskutowaše so wo tym, što budže z ruinu. Na každy pad dyrba so wěstotne naprawy za zbytki twarjenja přewjesć. Nastanje z nich wopomnišćo? Jenož za to by někak džewjeć milionow hriwnow trěbných bylo. Móžeme sej to dowolić? Nowonatwar na žadyn pad, přetož njeje tam ani wosady. Krajny cyrkwinski zarjad budže bórce rozsudzić dyrbeć, štož nje budže zawěrně lochko. Diskusija wo tym w synodze měješe pomoc za rozsud być.

Znowa wjele zapodaćow wot wosadow a wosadnych k cyrkwinskim a towaršnostnym prašenjam wupjelnicu tute dny k poľnemu programje.

Přecelne postrowy hosći synody wobkrućichu disciplinowanu džělawosć tež tuteho schadźowanja. Latka

Z wjesnych stawiznow

W starych papjerach namakamy kontrakt mjez nócny strážnikom Pětrom Slecú a knježkom na hrodze w Droždžiu Freiherrn von Magnus, kiž běše so 1. 1. 1880 nastajił, wězo w němskej rěči. Tam nětk zhonimy, kotre winowatosće nócny strážnik měješe. Wot

wječora w 10 hodž. hač do ranja w 4 hodž. měješe stražować a w tutym času dwór, wšitke hródže a zahrodu wobchodźić, hodžiny wothwizdać a kedźbować, zo so njebychu padustwa a hinaše njezmanstwa stałe abo zo njeby woheń wudyrił. K tutomu stražowanju smědžeše sej do hrodu po wulkeho psa dońć, kotrehož měješe rano zaso tam dowjesć. Njedočinkow měješe hnydom zajec. Tež hdyž ludžo, kiž na dworje bydlachu, harowachu, měješe zakročić a to wosobinsce přichodny dzeń swojemu knjezej wozjewić. Hdyž widžeše w hrodze po 11 hodž. wječor hišće swěcu, měješe to hnydom služownikej zdželić. Dyrbješe tež drastu a škórnje zastojnikow rjedzić. Hodžiny mjez wosmej a jednatej dopoldnja a jednej a štyrjoch popoldnju dyrbješe k džětu wužiwać. Měješe drjewo a wuhlo přihotować a do hrodu znosyć. Dale měješe syno wjazac a wudawać. K tomu so žadaše, zo ma wšitke džěta wukonjeć, kiž so jemu prikazachu, a wšudže wužitk swojeho knjejestwa wobkedźbować. Za to dósta na lěto 300 hriwnow a deputat, mjez druhim 8 kórcow rožki (1 kórc = 103 litrow), $\frac{1}{2}$ kórc pšeničny, 1 kórc ječmjena, $\frac{1}{4}$ kórc hrochu, 12 litrow petroleja, bérny, za tym kaž je trjeba, ale najwyše 24 kórcow, tydzensce 1 punt butry, wšednje 2 litraj wuzbéraneho mloka, njeđzělu 1 liter dobreho mloka. Wo prawu na prózdnny abo swobodne dny so w zrěčenju ničo njeznamaka, tež nic, zo ma prawu, njeđzělu Božu službu wopytać.

Přispomnjenčko

Džensa chcu Was, lubi čitarjo, zaso jónu prosyć, zo njebyšće ničo, štož ewangelske Serbstwo zašósće nastupa, zničili. Njeh su to stare knihi, noty spěwow, wobrazy z cyrkwinskeho žiwjenja abo druge dokumenty. By derje bylo, hdy bychu so tute wěcy na serbskej superintendenturje zhromadźili a so tak lošo wužiwać móhli. Bohužel je so w zašósći hižo přewjele zničilo. Pomhajće Wy sobu, zo njeby so hišće wjac zničilo. S. Albert

POWĚŚĆE

Hrodzišćo. Luby džak chcu z tym hišće raz wuprajic fararjec mandželskimaj za radostne a zabawjace popoldnjo na druhim swjatym dnju jutrow. Na kemšach nam wosadny knjez farar Malink wo wjesolej jutrownej powěsći předowaše, mj. dr. tež rjekny, zo sej mamy naše jutrowne naložki wažić, ale w srjeđžišću jutrow stej naš z rowa stanjeny Knjez. Wjesele zaklinčachu serbske jutrowne kěrlušy: „Chrystus je z rowa stany!“

Po kemšach nas knjez farar přeprosy na swačinu. Knjeni fararka bě z džěćimi přihotowała dobry kofej a tykanc.

Při swětłowobrazach wšelake zhonichmy wo młynach, studnjach a wo wodže, wo starych twarjenjach a wšelkich podawiznach z wosady. Nic jenož Bukečanska wosada ma jedyn Wuježk — pod Cornobohom —, tež Hroščanska jón ma, ale jedyn Kozacy (Wuježk), džensa pječa bjez štyrinohatych.

Přespěnje běstěj so hodžince minyloj.

Z wutroby so džakuju za wšu prócu, so ze wšěmi dobrymi přecemi rozžohnowachmy a nadžijamy so, zo budže klětu wjac ewangelskich Serbow na jutrownych serbskich kemšach. Ta

„W karanje k zelenemu wěncej“

Koždy, kiž druhdy wječor před telewizorom sedźi, a k tym slusa tež někotry Serb, znaje woblubowane wusylanje pod tutym titlom z rjanymi starymi a nowymi spěwami a tež z někotrym zajimawym kulturnym přinoškom. A koždy znaje tež přeco přecelnu a zdobnu hospozu Mariju Meltkec. My ju tohodla w našim časopisu předstajamy, dokelž je, kaž hižo mjeno praji, serbskeho a ewangelskeho pochada. Wona je so narodziła w Budyšinje a skutkuje nětk jako dźiwadźelnica w Plaue-nje w Vogtlandskej. K tomu je wona četka dweju wědomeju Serbow, kotrajž staj w cyrkwinskim žiwjenju wosebitu rólu hrajoj a na kotrejuž móžeja so starši mjez nami hišće derje dopominać. To je něhdyši Klukšanski farar Awgust Meltka a jeho bratr Měrčin, přjedy Kfz-mišter w Barće, hdžež je džensa hišće jeho zawostajena mandželska žiwa, kiž tež aktiwne w cyrkwinskim žiwjenju stej. Škoda, zo dyrbještaj nas wobaj tak zahe wopuščić. G. L.

Hrodzišćo. Popoldnju jutrowneje pón-dzele bě, kaž je tu mjeztym hižo z tradiciju, zaso serbske popoldnjo. Zahaji so w 14.00 hodž. ze serbskimi kemšemi we wosadneje žurli. Po tym běchu wšitcy kemšerjo na faru k serbskej bjesadze při kofeju a tykancu prošení. Farar Malink předstaji ze swětłowobrazami wšě džesać wšow našeje wosady a skedźbni při tym na wosebitosće, kiž su tu namakać.

Wězo by naše serbske popoldnjo z tym dobyło, hdy by ličba wopytowarjow wjetša była — lětsa běchmy něhđe pjatnaćo —, ale tež tak je nam tute zetkanje wažne. Wobžarowachmy, zo Měrčin Nowak a mandželska, kotrajž hewak žane serbske kemše njeskomdžitaj, lětsa chorowatosće dla njemóžeštaj mjez nami być, a wjeselachmy so, zo móžachmy někotrych hosći z tamnych wosadow powitać.

Lipsk. Wot 6. do 9. julija wotměje so w Lipsku němski cyrkwinski dzeń a kongres, na kotryž so džesactysacy wopytowarjow wočakuja. Za młodostnych a młode swójby wotewrě so wosebite stanowe lěhwo. Mnohe wustajeńcy, koncerty a čitanja wobrubja tutón wjeršk cyrkwinskeho žiwjenja w našim kraju. Jako jenički Serb je do programa zapřijaty spisowacel Jurij Brėzan, kotryž čita pjatk, 7. julija, w 19.30 hodž., na

žurli Bethlehemskeje cyrkwy ze swowich džělow. Dospołny program dóstanu zajimcy na kóždej farje.

Budyšink. Před dwěmaj lětomaj dojednašće so cyrkwinske předstejičerstwo a gmejna, položcu něhdyšeje farskeje bróznje za twar čělownje wužiwać. Nětk je twar hotowy: městna za někak 60 wosobow, rumnosć za čělowu žonu, nuzniki a móžnosće za myće. Wšě žadanja hygieny su so wobkedźbowali, a wyše toho je rumnosć dostojnje wuhotowana.

Do druheje položcy bróznje so za twarili garaže a wotstajenske móžnosće za cyrkwinske zaměry. Tež stara fara so přetwari. W přizemju nastanje wosadna rumnosć, čajowa kuchnja a garderoba. W hornim poschodže wutwari so bydlenje za fararja Poetzsch, hdyž póndže won na wotpočink. Nowy wotkowny wobmjek a nowe wokna su předwidžane. Hdyž budže to wšo zdokonyane, změjetej cyrkej a fara rjany napohlad. L.

Laz: Pjatk, 28. 4. 1989, chowachmy na našim pohrjebnišću fararja n. w. Richarda Šoltu z Wojerec. W přichodnym čisle budžemy na njeho spominać.

Přeprošujemy

3. 6. — sobota

17.15 hodž. nyšpor ze serbskej hudźbu w Tachantskej cyrkwi w Budyšinje

4. 6. — 2. njeđzela po Swjatej Trojicy

10.00 hodž. kemše w Budyšinje na Michałskej (Albert)

11.00 hodž. matineja ze serbskej hudźbu w Budyšinje na Michałskej

11. 6. — 3. njeđzela po Swjatej Trojicy

10.00 hodž. kemše w Hodžiju (G. Lazar)

18. 6. — 4. njeđzela po Swjatej Trojicy

10.00 hodž. Serbski cyrkwinski dzeń w Rakecach

23. 6. — pjatk

19.30 hodž. serbske blido w Budyšinje na Michałskej

24. 6. — sobota

14.00 hodž. wosadne popoldnjo w Drježdžanach we wosadnym domje cyrkwy Měrčina Luthera

25. 6. — 5. njeđzela po Swjatej Trojicy

8.30 hodž. kemše w Hrodzišću (Malink)

10.00 hodž. kemše w Barće (Malink)

11.25 hodž. nutnosć w rozhłosu

2. 7. — 6. njeđzela po Swjatej Trojicy

10.00 hodž. kemše w Budyšinje na Michałskej (Albert)

14.00 hodž. kemše w Budestecach (Albert)

Pomhaj Boh, časopis ewangelskich Serbow. Rjadowe Konwent serbskich ewangelskich duchownych. — Ludowe nakładnistwo Domowina, Budyšin, Sukelska 27. Redaktor a skazanki: sup. Siegfried Albert, Serbski kěrchow, Budyšin, 8600, tel. 4 22 01. — Lic. č. 417 Nowinarskeho zarjada pola předsydy Ministerskeje rady NDR. — Čiše: Nowa Doba, čišćernja Domowiny w Budyšinje (III-4-9-633/89) — Wuchadza jonkróc za měsac. Přinoški a dary na konto: Sorbische evangelische Superintendentur Bautzen, Sp. Bautzen 4962-30-110. — Index-Nummer 32921